

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1883. Första Kammaren. N:o 24.

Tisdagen den 10 April.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.

Justerades protokollet för den 3 i denna månad.

Upplästes och godkändes Bevillnings-Utskottets förslag till Riksdagens skrifvelse, N:o 17, till Konungen i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående förändringar i postbefordringsavgifterna för tidningar och tidskrifter m. m.

Föredrogs och lades till handlingarne Stats-Utskottets den 7 innevarande April bordlagda memorial N:o 30, angående uppläggande af en tredje emission af 1880 års statslån samt konvertering af 1868 års statslån, m. m.

Föredrogs och lades till handlingarna Bevillnings-Utskottets den 7 i denna månad bordlagda memorial N:o 5, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut i afseende å Utskottets utlåtande N:o 3, i anledning af återremiss af 2:dra punkten af samma Utskotts betänkande N:o 1 angående villkoren för försäljning af brännvin.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran Lag-Utskottets den 7 innevarande April bordlagda utlåtande N:o 23, i anledning af väckta förslag om ändrad lagstiftning angående tillsättning af presterliga tjänster; och

Första Kammarens Tillfälliga Utskotts samma dag bordlagda utlåtande N:o 6, i fråga om aflåtande af underdånig skrifvelse till

Kongl. Maj:t angående granskning och omarbetning i vissa delar af förordningen den 18 Juni 1864 om utvidgad näringsfrihet.

Fortsattes föredragningen af Stats-Utskottets den 4 och 5 innevarande April bordlagda utlåtande N:o 12 a, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel.

31 och 32 punkterna.

Biföllos.

Löneförbättring
ått lärar-
ne vid de all-
männa läro-
verken.

33 punkten.

Friherre Klinckowström: När denna löneregleringsfråga vid sista riksdagen förevar till behandling inom Kammaren, vågade jag hemställa, att, på grund af sjelfva lärofrågans då outredda skick, någon tillökning i de ifrågavarande lärarnes löner icke skulle ske förr, än sjelfva lärofrågan blifvit afgjord och till följd af den nya organisationen en icke obetydlig indragning egt rum af åtskilliga läroverk. Såsom bekant är, blef löneregleringsfrågan olika afgjord i de båda Kamrarna, i det att Första Kammaren godkände Stats-Utskottets förslag om en extra lönetillökning, utgörande, om jag minnes rätt, halfva det belopp, som Kongl. Maj:t begärt för elementarlärarna, men Andra Kammaren afslog med betydlig majoritet förslaget om nämnda lönetillökning, hvadan frågan drogs under gemensam votering och Stats-Utskottets hemställan blef då bifallen med en majoritet af 19 röster. Jag behöfver icke här upprepa de skäl, jag då uti mitt anförande framstälde. De qvarstå emellertid, enligt mitt förmenande, fortfarande orubbade, och det är af denna anledning jag nu nödgas anhålla om afslag å Stats-Utskottets förevarande förslag.

Så till vida har frågan numera förändrats, att Kongl. Maj:t under den 20 sistlidne Oktober tillsatt en s. k. läroverkskomité för behandling af dessa för den stora allmänheten så viktiga frågor. Denna komité utgöres, såsom bekant är, af femton ledamöter; men granskar man dessa ledamöters åsikter, så vidt de äro bekanta, finner mången med mig, att komitén icke ingifver det förtroende rörande sina pågående arbeten, som jag tror den allmänna meningen i landet fordrar af en dylik komité. Det är bekant, att flertalet af komiténs ledamöter utgöres af den klassiska lärdomens målsmän och pedagoger, under det att, om jag så må säga, det folkliga elementet inom komitén är ganska svagt tillgodosedt, och underligt nog afsade sig tre af komiténs folkliga ledamöter sin plats inom densamma. Annu en ledamot afsade sig uppdraget, men denne räknar jag till den pedagogiska afdelningen. När återval hade egt rum, afsade sig åter en person af det folkliga elementet sin plats, och komitén är följaktligen i detta afseende ganska svag.

Jag är visst icke någon pedagog och borde kanske icke yttra mig i denna fråga, men jag anser den tillhöra den stora allmänheten, enär föräldrar och målsmän icke kunna vara annat än i högsta grad intresserade för sina barns skull för frågans lösning på ett tillfredsställande sätt.

Löneförbättring åt lärarne vid de allmänna läroverken.
(Forts.)

Jag behöfver icke säga, att läroverksfrågan långt ifrån är endast en pedagogisk fråga. Den är framför allt en mensklig, en medborgerlig och samhällelig fråga.

Om man frågar mig, hvad min mening är nu, sedan den öfverföräldrade komitén blifvit tillsatt, så delar jag i allmänhet det slut, hvartill Andra Kammarens Tillfälliga Utskott N:o 1 vid 1881 års riksdag kommit uti dess utlåtande N:o 22 rörande den s. k. läroverksfrågan. Deraf ser man i korthet, hvarthän den allmänna meningen önskar, att man skall komma i denna fråga, nemligen till en inskränkning af latinläsningen inom skolorna, genom att göra början dermed vida senare än nu sker, och till att göra språkstudierna till ett mindre öfvervägande läroämne än nu, då de nära nog, inberäknade alla språken, upptaga halfva lärotiden vid skolorna; att vidare den lägsta klassen vid elementarläroverken bör indragas; att samtliga pedagogier böra indragas och att åtskilliga treklassiga läroverk samt möjligen äfven några femklassiga i södra och mellersta delarne af landet likaledes böra indragas, samt att slutligen en proportionel höjning af lärjungarnes terminsafgifter bör vidtagas för att lindra statens utgifter för dessa läroverk.

Det är naturligtvis svårt att på förhand säga, i hvilken riktning komitén kommer att gå med sina förslag; men nog synes det mig vara lätt för regeringen att meddela en uppgift om regeringens egen ställning i allmänhet till denna högst viktiga fråga. Man kan visserligen säga, att regeringen icke kan fatta *beslut* i ämnet förr, än läroverkskomiténs betänkande blifvit till regeringen aflemnadt; men säkert är, att regeringen kan yttra sin *mening* äfven innan den af regeringen tillsatta komitén slutat sina arbeten.

Jag påminner mig nu två fall, då något dylikt förut egt rum. När regeringen hade tillsatt den s. k. tullkomitén, hade dess betänkande ännu icke inkommit till regeringen, då denna det oakadt ansåg sig obetaget att fatta ett beslut, som mycket djupt ingrep i våra näringars och vår industris förhållanden, genom antagandet af den bekanta franska handelstraktaten, ehuru regeringen hade bort inhemta betänkande öfver industriens och näringarnes ställning i landet, ett betänkande, hvarpå regeringen hade bort stödja sig och låta upplysa sig i denna viktiga fråga.

Ett annat exempel ber jag att äfven få anföra. För två år sedan tillsatte regeringen de så bekanta komitéerna för skatteväsendet och arméorganisationen och tog då ett raskt steg framåt. Jag vill icke påstå, att detta skedde på ett lyckligt sätt; men regeringen bestämde då på förhand grunderna för komiténs arbeten och angaf alltså den mening, regeringen sjelf hyste uti dessa viktiga samhällsfrågor.

Nu har regeringen flere gånger haft tillfälle att för landet

Löneförbättring åt lärarne vid de allmänna läroverken.
(Forts.)

uttala sin mening i den förevarande frågan, och jag tror att ett sådant uttalande skulle hafva mottagits med odelad glädje, isynnerhet om man derigenom kunde hafva blifvit betryggad i afseende på icke fortvaron af ett undervisningsväsende, som icke tillfredsställer många inom landet. Då nu emellertid detta icke skett, kan jag icke för min del gilla, att det ifrågavarande tillskottet till elementarlärarnes löner fortfarande utgår under ännu ett år; ty min öfvertygelse är, att om detta tillskott kommer att beviljas riksdag efter riksdag, så kommer denna komité att arbeta på läroverksfrågan, och den kanske viktigaste delen deraf, eller lärarnes lönerreglering, må hända lika länge som landshöfdingelönerregleringsfonden fortfar för regleringen af landshöfdingarnes löner eller femtio år. Att icke landet vill vänta så länge på afgörandet af en så viktig fråga som denna, synes mig klart, och därför anser jag både riktigast och radikalast att Riksdagen afslår all vidare tillökning till elementarlärarnes löner, till dess Riksdagen får se, hvilket förslag läroverkskomitén kommer att afgifva, och hvilket beslut regeringen på grund deraf kommer att fatta i denna viktiga fråga.

På grund af dessa nu i korthet anförda skäl anhåller jag vördsamt, att det förslag till löneförbättring åt lärarne vid de allmänna elementarläroverken, som Stats-Utskottet här framställt, måtte varda af Kammaren afslaget.

Herr Carlson, Fredrik: Jag kan omöjligen föreställa mig, att läroverkskomitén skulle vara längre från frågans lösning vid innevarande riksdag än vid den näst föregående. Tillsättningen af komitén, rörande hvilkens personal jag icke anser det för mig tillständigt att inlåta mig i något yttrande, synes mig vara ett tydligt steg närmare till denna lösning, och vid sådant förhållande kan jag icke föreställa mig, att, då den näst föregående Riksdagen beviljat detta anslag, den nu församlade skulle afslå detsamma.

Granskar man, hvilka grunderna voro till den näst föregående Riksdagens beslut, så finner man dem angifna uti Stats-Utskottets, af Riksdagen bifallna betänkande i ämnet, och de voro, att löneförhållandena för de nu ifrågavarande lärarne icke blifvit under den senare tiden förändrade, oaktadt lönerregleringar egt rum för nästan alla andra statens tjenstemän; att lärarnes löner följaktligen voro jemförelsevis vida lägre än andra tjenstemäns; och att, om än sökande funnes till läraretjenster, man vid detta förhållande icke kunde påräkna sökande af den duglighet och förmåga, som erfordrades för de numera stegrade anspråken på undervisningens fortgående förbättring. Dessa voro grunderna för anslagets beviljande, och efter min tanke qvarstå de än i dag med oförminskad vikt.

Men frågan om läroverkens reorganisation invercade så till vida på beslutet, att Utskottet föreslog och Kammaren beslöt anslagets uppförande på extra stat, och Riksdagen är i följd deraf oförhindrad att, då denna reorganisation kommer till utförande,

icke taga hänsyn till de belopp, som nu beviljas, vare sig i de enskilda detaljerna eller i afseende å hufvudsumman. Häraf synes det mig vara klart, att det icke var meningen, att denna löneförbättring skulle blifva så att säga en meteor, som blänker och försvinner, utan att den skulle blifva till sina verkningar varaktig, dock så att den kunde undergå förändringar i samma ögonblick, som reorganisationen vore färdig. Vid sådant förhållande förekommer det mig, att Utskottet icke kunnat eller bort göra något annat tillstyrkande än det, som här föreligger, och för min del anhåller jag, på grund af hvad jag nu anfört, att Kammaren måtte dertill lemna sitt bifall.

Löneförbättring åt lärarne vid de allmänna läroverken.
(Forts.)

Herr Sundberg: Jag har egentligen intet att tillägga till hvad den föregående ärade talaren anfört och kunde således afstå från ordet. Jag hade knappt kunnat föreställa mig, att någon diskussion skulle behöfva förekomma rörande denna fråga; ty det är ju klart, att, när ärendet förra gången förevär till behandling, meningarne kunde vara delade om, huruvida löneförhöjningen borde beviljas eller icke, och den förste talaren anförde äfven sin mening deremot; men då Riksdagen likväl beviljade denna löneförhöjning, kan jag icke föreställa mig, att Riksdagen nu för år 1884 skulle taga tillbaka hvad den beviljat för år 1883. Skälet hvarför icke anslaget uppfördes på ordinarie stat var naturligtvis, att en omorganisation af läroverken förestod, och så länge denna organisation icke hunnit bringas till verket, är det temligen klart, att Riksdagen icke velat endast för år 1883 gifva en liten present åt dessa lärare, utan meningen är väl, att anslaget skall år efter år uppföras på extra stat, ända till dess organisationsfrågan blifvit genomförd. Att en indragning af anslaget skulle hafva något inflytande på komiténs arbeten, är verkligen mer än jag kan föreställa mig. Komitén lärar väl arbeta lika fort eller lika långsamt, antingen detta anslag kommer att utgå eller ej; och att lärarne skulle fortfarande stå på förknappning, till dess komitén blifvit färdig med sitt arbete, är väl bra obilligt begärddt. Hvad för öfrigt angår den förste talarens yttranden om komiténs sammansättning och mycket annat, som står i sammanhang med komitén, anser jag icke höra till den nu förevarande frågan och vill därför icke yttra mig derom. Jag anhåller om bifall till hvad Utskottet föreslagit.

Herr Statsrådet Hammarskjöld: Jag anser mig skyldig att lägga Kammaren på hjertat den fråga, som nu blifvit här föredragen. Lärarnes nöd och stora behof af en löneförbättring blef vid förra riksdagen så klart framhållen, att antagligen högst få af denna Kammares ledamöter betvifla, att detta behof verkligen är synnerligen stort. Då Riksdagen efter den utredning, som förekommit, beviljade endast hälften af hvad som begärdes, kunde det väl icke vara Riksdagens mening att begå den grymheten mot lärarne att, sedan de sålunda för ett år erhållit en om ock ofullständig lindring i sina behof, derpå åter kasta dem tillbaka i deras

Löneförbättring åt lärare vid de allmänna läroverken.
 (Forts.)

förre tillstånd och derigenom göra ställningen för dem ännu bitt-rare, än hvad den förut hade varit. Jag måste alltså på det varmaste uppmana Kammaren att behjerta det behof, som i år lika väl som förra året förefinnes.

Hvad som blifvit sagdt om den komité, som fått i uppdrag att behandla läroverksfrågan, ådagalägger, att talaren icke känner till de personer, som blifvit utsedde till ledamöter i komitén. Jag måste å komiténs vägnar på det bestämdaste tillbakavisa hvad han om dem yttrat. Det är orimligt att antaga, att de aktade män, som fått Kongl. Maj:ts uppdrag att utreda dessa viktiga frågor, skulle vara nog pligtförgätna att söla med utförandet af sitt uppdrag för att låta lärarne fortfarande behålla de i alla fall otillräckliga löner, som de nu hafva.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes enligt de derunder framställda yrkandena propositioner, först på bifall till Utskottets förevarande hemställan och sedan på afslag derå, och förklarades den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

34 och 35 punkterna.

Biföllos.

36 punkten.

Mom. a).

Löneförbättring åt lärare och lärarinnor vid högre lärarinne-seminariet.

Friherre Klinckowström: På de skäl, jag anført vid föredragningen af den 35:dje punkten, anhåller jag äfven vid denna punkt om afslag å Stats-Utskottets förslag, att för det ifrågavarande ändamålet skulle beviljas ett belopp af 4,000 kronor.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes propositioner, först på bifall till Utskottets ifrågavarande hemställan, och sedan på afslag derå, och förklarades den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Mom. b).

Herr Törneblad: Då jag icke låtit anteckna mig såsom reservant mot denna punkt, så ber jag att få upplysa om anledningen, hvarför detta icke skett. Jag finner det i hög grad rättvist och billigt, om motionen kunnat vinna afseende, i det att dessa lärares ställning liksom de längre fram förekommande folkskoleseminarielärarnes är fullt jemförlig med lärarnes vid de allmänna läroverken, och anser således, att det kunde hafva varit godt, om motsvarande förmån äfven för år 1883 hade kunnat dem beredas; men då den framställning, jag härom på afdelningen gjorde, icke mötte något godkännande, emedan man ansåg sig böra hålla på föregående Riksdags beslut och icke nu rubba något i reglerin-

gen, så fann jag också föga lönt att derom strida. Jag har endast velat tillkännagifva min enskilda åsigt om anslagets billighet, utan att dock i frågan göra något yrkande.

Jag begagnar tillfället att, eftersom jag icke yttrade mig vid mom. a), fästa uppmärksamheten derpå, att rörande dessa lärare icke finnes något skäl att sätta detta anslag på extra stat eller bevilja det blott för tillfället, emedan der icke är fråga om någon förändring af läroverket, utan allt fortgår på vanligt sätt.

Löneförbättring åt lärare och lärarinnor vid högre lärarinneseminariet.
(Forts.)

Herr Wennerberg: Det fagnar mig, att en ledamot af Stats-Utskottet och en person, som är hemmastadd såväl i de förhandlingar, hvilka inom Stats-Utskottet föregå, som äfven i allt, som rör vårt undervisningsväsende, har i denna sak yttrat sig till förmån för de personer af lärarecorpsen, som för 1883 icke kunde få del af samma förmån, som lärarne vid de allmänna läroverken. Jag kan icke neka, att på grund af hvad han yttrade skulle det hafva varit önskligt, att han slutat med yrkande om bifall till motionen. Han har icke gjort det, och det torde då vara djerft af mig att göra det. Jag vet icke heller, om jag vågar det. Jag vill dock säga de skäl, som för mig äro fullt giltiga derför.

Det torde icke vara för Kammarens ledamöter främmande, hurusom det vardt Kammaren omöjligt att för lidet år göra dessa lärare rättvisa genom att gifva dem samma löneförhöjning som lärarne vid allmänna läroverken, hvilka Riksdagen tillerkände hälften af den af Kongl. Maj:t föreslagna förhöjningen. Hade Kammaren då varit i tillfälle att göra det, så är min fulla öfvertygelse att så hade skett; ty i stadsrådsprotokollet är framhållet, att de lärare, som gingo miste om löneförhöjningen för 1883, äro fullt jemstälde med dem, som fingo den. Då detta erkännes, är det mig nästan omöjligt att begripa logiken i det följande resonnementet, att *då* de äro likställda, så har Kongl. Maj:t funnit det i sin ordning att låta dem för 1884 få åtnjuta samma förmåner som de andra. *Hvarföre icke äfven för 1883?* Derom tiger protokollet.

Denna gång har jag icke mycket att säga mot hvad Stats-Utskottet yttrat. Stats-Utskottet har härvid icke gerna kunnat handla annorlunda, än det har gjort. Från Kongl. Maj:t har nemligen kommit en proposition, att dessa lärare, som ansetts likstälde med dem, som för 1883 fått löneförhöjning, och som på grund af denna likställighet gått miste om den åt dem för 1883 begärda löneförhöjningen, skola få åtnjuta samma förhöjning först för 1884. För mig är det visserligen obegripligt, hvarför den icke begärts äfven för 1883; men väl vetande, att man icke på grund af enskildt yrkande kan hoppas någon ändring, om än aldrig så rättvis, i en sådan fråga som den föreliggande, vågar jag icke annat än att, liksom den föregående talaren, den om vårt undervisningsväsendes behof väl kunnige statsutskottsledamoten, sluta mitt anförande utan att göra något yrkande.

Friherre von Essen, Fredrik: De föregående talarne hafva så tydligen för Kammaren ådagalagt skälen, hvarför icke för 1883 en

Löneförbättring
ring åt lärare
och lärarin-
nor vid hö-
gre lärarinne-
seminariet.
(Forts.)

löneförbättring blef tillerkänd de nu ifrågakvarande lärarne, att jag derom icke behöfver yttra mig. Dock frågar den siste talaren, hvarför har icke motionen blifvit tillstyrkt? Naturligtvis därför att Riksdagen 1882 beslöt, att ingen löneförhöjning skulle ske för dem. Jag medgifver, och det sade äfven den siste talaren, att Riksdagen icke kunde göra annat, såsom propositionen var uppställd, emedan de annars fått dubbelt så mycket som alla öfriga lärare. Såsom Kammaren torde påminna sig, var Stats-Utskottets förslag deladt i två punkter, af hvilka den ena afsåg en löneförhöjning, motsvarande de då föreslagna skolafgifterna, hvilken punkt föll, under det att den andra punkten, som afsåg rent anslag till hälften af den af Kongl. Maj:t begärda löneförhöjningen, bifölls. Nu erkänner jag, och det kan icke heller förnekas, att det hade varit godt, om dessa lärare vid det tillfället kunde hafva fått förhöjning, men ett faktum är, att den icke beviljades; det var så Riksdagens beslut, och då detta var afgjort, var också staten för åttonde hufvudtiteln reglerad för 1883. Att icke Kongl. Maj:t och ännu mindre Stats-Utskottet utom i högsta nödfall bör föreslå utgifter för det löpande året, är en erkänd sak. Skulle Riksdagen vilja ändra denna princip, som jag påstår vara följd under många år, så är det Riksdagens ensak. Jag har intet vidare att tillägga än att yrka bifall till Stats-Utskottets förslag.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, och momentet bifölls.

Mom. c).

Bifölls.

37 punkten.

Bifölls.

38 punkten.

Mom. a).

Löneförbättring
ring åt lärar-
ne vid de en-
och tvåklas-
siga pedago-
gierna.

Friherre Klinekowström: På de skäl, som jag vid de föregående punkterna 33 och 36 har tagit mig friheten anföra, får jag äfven här vördsamt anhålla om afslag å det af Stats-Utskottet föreslagna lönetillägget 8,750 kronor.

Herr Carlson, Fredrik: På de grunder, jag förut haft tillfälle anföra, får jag tillstyrka bifall till Stats-Utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen härmed slutats, och Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkandena å dels bifall till Utskottets förevarande hemställan, dels afslag derå, gjordes enligt dessa yrkanden propositioner, hvarvid Utskottets hemställan bifölls.

Mom. b).

Bifölles.

39 punkten.

Mom. a).

Löneförbättring åt lärarne vid folkskollärarseminarierna.

Friherre Klinckowström: På de skäl, som jag redan vid 33:dje punkten anført, får jag äfven här vördsamt anhålla om afslag å den af Stats-Utskottet föreslagna lönetillökningen af 33,300 kronor.

Herr Törneblad: Jag anhåller vördsamt, att Kammarén måtte bifalla Stats-Utskottets hemställan, och tillägger, att de skäl, som af den föregående talaren anfördes vid den 33:dje punkten, icke hafva den allra ringaste tillämpning på förevarande punkt.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes enligt de derunder framställda yrkandena propositioner, först på bifall till Utskottets ifrågavarande hemställan och sedan på afslag derå, och förklarades den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Mom. b) och c).

Biföllos.

40 punkten.

Understöd åt mindre bemedlade lärjungar vid vissa folkhögskolor.

Herr Hallenborg: Jag har icke begärt ordet för att motsätta mig detta förslag, tvärt om är jag lifligt intresserad af att det bifalles, så att jag icke skulle yttra mig, om icke för att få ett förtydligande. Det står nemligen i Utskottets utlåtande, att »till understöd åt mindre bemedlade lärjungar vid sådana folkhögskolor, som åtnjuta bidrag af statsmedel» skulle lemnas ett anslag af 15,000 kronor. Jag ville, att detta skulle så förtydligas, att äfven lärjungar vid qvinliga folkhögskolor, som åtnjuta bidrag af statsmedel, skulle kunna få del af detta anslag, och jag vågar därför framställa följande förslag: att till understöd åt mindre bemedlade, vare sig manliga eller qvinliga, lärjungar vid sådana folkhögskolor, som åtnjuta bidrag af statsmedel, må af Riksdagen beviljas ett belopp af 15,000 kronor.

Herr Törneblad: Utskottet har naturligtvis icke haft någon särskild anledning att göra ett sådant tillägg, som nu föreslagits, men Utskottet, tror jag, skulle icke heller haft någon anledning att motsätta sig detsamma, om det varit ifrågasatt, och, om saken icke möter något formelt hinder, tror jag icke att frågan behöfver tagas i nytt öfvervägande inom Utskottet, utan mycket väl kan genast bifallas.

*Understöd åt
mindre be-
medlade lär-
jungar vid
vissa folkhög-
skolor.
(Forts.)*

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att derunder endast blifvit yrkad af Herr Hallenborg, att till understöd åt mindre bemedlade, vare sig manliga eller qvinliga, lärjungar vid sådana folkhögskolor, som åtnjuta bidrag af statsmedel, skulle af Riksdagen beviljas ett belopp af 15,000 kronor.

Härefter gjordes propositioner, först på bifall till Utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan och sedan på bifall till Herr Hallenborgs förenämnda yrkande, och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

41—44 punkterna.

Biföllos.

*Anslag till
aflöning af
räknebiträ-
den åt Prof.
J. A. H. Gyldén.*

45 punkten.

Friherre Klinekowström: När denna punkt i Kongl. Maj:ts statsverksproposition var underkastad diskussion i denna Kammarare vid remissdebatten, tog jag mig friheten att på åtskilliga skäl anhålla, att den måtte blifva afslagen. Nu har Stats-Utskottet tillstyrkt de föreslagna 12,000 kronor, hvaraf för 1884 en fjerdedel eller 3,000 kronor skulle utgå. När man litet granskar de skäl, hvarpå Kongl. Maj:t stödt sin proposition, nemligen Vetenskapsakademiens initiativ, så finner man, att det är fråga om att lemna aflöning åt åtskilliga räknebiträden för att »sätta Professor Gyldén i tillfälle att på planetsystemets särskilda kroppar numeriskt tillämpa sin utarbetade teori». Jag angaf vid remissdebatten skälen hvarför jag trodde, att en så beskaffad anslagsfråga icke borde bifallas af Riksdagen, emedan den ligger utom våra jordiska förhållanden och rör Mercurs, Neptuns och månens banor och värden, hvarom jag tror, att man saklöst kunde afstå att bevilja åtminstone statsanslag, då de, såsom jag sade, icke röra våra jordiska förhållanden, hvilka nog, Gudi klagadt, behöfva så mycket penningehjelp, som vi kunna derpå disponera. Deremot syntes det mig, och jag är fortfarande af den tanken, att Vetenskapsakademien, om akademien ansåg att en verifikation af denna Professor Gyldéns teori om himlakropparne och deras förhållanden har något vetenskapligt värde, mycket väl skulle kunna af sina rika tillgångar bekosta det räknebiträde, som för denna sak kunde visa sig erforderligt. Det är på grund af dessa af mig förut mera detaljerade skäl, som jag äfven nu vågar vördsamt anhålla om afslag å det af Stats-Utskottet i denna punkt föreslagna anslaget af 12,000 kronor, hvaraf en fjerdedel skulle utgå under nästa år med 3,000 kronor.

Herr Törneblad: Af handlingarne torde Kammararens ledamöter hafva inhemtad, att det ifrågavarande ändamålet är något af stor vikt inom den astronomiska vetenskapen. Då Kongl. Maj:t för en sådan sak, hvars utförande skulle synnerligen hedra den

svenska vetenskapsman, som egnar sig deråt, och genom honom äfven vårt land, begärt en jemförelsevis obetydlig summa, hvilken Vetenskapsakademien svårigen af egna medel kunde bestrida, tror jag icke att det vore välbetänt af Riksdagen att afslå densamma, emedan derigenom skulle för Professor Gylden försvåras tillfället att verkligen pröfva användbarheten af den nya metoden på ett sådant sätt, att metoden sedermera skulle kunna af honom och andra tillämpas i större skala, än hvad nu är meningen, då det egentligen gäller att genom en serie af beräkningar visa metodens duglighet, hvilket icke kan ske utan högst omfattande och tidsödande räkneoperationer. På dessa skäl och med åberopande af de i statsrådsprotokollet förekommande anhåller jag om bifall till Stats-Utskottets hemställan i denna punkt.

*Anslag till
aflöande af
räknebiträ-
den åt Prof.
J. A. H. Gyl-
den.
(Forts.)*

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes enligt de derunder framställda yrkandena propositioner, först på bifall till Utskottets ifrågavarande hemställan och sedan på afslag derå, och förklarades den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

46 punkten.

*Ifrågasatt
anslag till en
byggnad för
Vetenskaps-
akademien.*

Herr Adelsköld: Jag ber om öfverseende att jag ännu en gång uppträder under öfverläggning om åttonde hufvudtiteln, men min kärlek till allt, som rör *vetenskap, konst och upplysning*, gör att jag gerna begagnar min rätt såsom ledamot af denna Kammar att, så vidt på mig beror, söka befordra dess ändamål. Jag kommer således att förorda bifall till motionen. Såsom Kammaren känner af Stats-Utskottets betänkande, har Vetenskapsakademien redan den 14 September 1881 till Kongl. Maj:t framställt det trängande behovet af ökad utrymme för det naturhistoriska riksmuseet, hvilken byggnad skulle kosta 240,000 kronor, och motionären har föreslagit, att deraf skulle beviljas 39,000 kronor för nästa år. Stats-Utskottet yttrar härom, att *behovet af utvidgade lokaler för naturhistoriska riksmuseets samlingar redan 1881 ansågs vara till fullo ådagalagdt; och då nämnda behof numera, sedan, såsom bekant är, dessa samlingar under de senare åren betydligt ökat, måste anses vara än större, föreställer sig Utskottet, att ökad utrymme i den närmaste framtiden måste beredas akademien för ifrågavarande samlingar. Då emellertid, fortsätter Utskottet, behovet af en ny byggnad här för ej torde vara för ögonblicket så trängande* — Utskottet har ju erkänt att det var trängande redan 1881 — att icke den vanliga vägen för behandling af frågan om statsanslag till dylika ändamål, eller framställning i ämnet från Kongl. Maj:t efter skedd utredning genom vederbörande myndigheter, skulle äfven i detta fall kunna följäs, hemställer Utskottet om afslag å motionen. Så vidt jag kan fatta af Utskottets egna ord, är emellertid denna utredning redan gjord, och det af den auktoritet, som endast är befogad att bedöma denna fråga, nemligen Kongl. Vetenskapsakademien, hvilken redan 1881 inför Kongl. Maj:t framhöll det trängande behovet af denna utvidgning af riksmuseets lokaler för att kunna inrymma och be-

*Ifrågasatt
anslag till en
byggnad för
Vetenskaps-
akademien.
(Forts.)*

vara de dyrbara och delvis oersättliga samlingar, som Vetenskapsakademien eger i sitt förvar inlagda i packlärar, i källare och på vindar och der utsatte för att skadas och förstöras af fukt, mögel och mal. Hvad begär Utskottet för ytterligare utredning; mig synes den fullständig. Den bildningssökande allmänheten har också föga glädje och gagn af att dessa dyrbara samlingar från alla delar af världen ligga sålunda skrinlagda af brist på utrymme. Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastikdepartementet yttrade här om dagen, då vi senast språkade om anslag å åttonde hufvudtiteln, att han hade mycken svårighet att välja mellan de många anslagsfordringarne, som förekomma å denna hufvudtitel, och jag kan mycket väl förstå, att valet skall vara svårt; men jag tror emellertid, med anledning af hvad som under öfverläggningarne passerat, att Herr Statsrådet visat sig må hända något för blygsam i sina anspråk. Riksdagen, åtminstone denna Kammare, har nemligen aldrig visat sig njugg, då det gällt anslag till kulturbehof, hvarom framställning skett från Kongl. Maj:t, och hvad Stats-Utskottet beträffar, finner man af dess betänkande, att det varit beredt att förorda anslag med fulla händer, *blott Kongl. Maj:t tagit initiativet*. Jag tror därför att Herr Ecklesiastikministern icke för framtiden behöfver vara så blygsam som hittills, utan att han gerna kan "taga för sig", som man säger, och jag tror tillika att det vore bättre för chefen för vårt kulturdepartement, om han utsatte sig för ett eller annat afslag af Riksdagen, än att anslag till viktiga kulturändamål, hvilka regeringen icke funnit för godt begära, skulle beviljas på framställningar af enskilda motionärer. Om, mine herrar, regeringen af sparsamhetsskal, ty man får icke antaga, att det är af bristande intresse, icke lyssnade till grundade, från kompetenta håll gjorda framställningar om anslag till fyllande af vetenskapens, konstens och upplysningens behof, borde väl Riksdagen icke afsäga sig sin rätt att anslå medel i sådant syfte, ty den ena statsmakten måste väl söka afhjelpa de brister, som den andra af en eller annan orsak lemnat utan afseende.

Hvad särskildt den nu föreliggande frågan beträffar, har jag visat, att Stats-Utskottet själf ådagalagt, att behof af ökad utrymme förefans redan 1881 och att detta behof derefter ytterligare ökats genom samlingar, som inkommit till riksmuseum, och då jag för min del anser att vi icke ännu äro så fattiga, att vi icke kunna bevilja det ringa anslag, som fordras för att bevara dessa dyrbara samlingar och göra dem tillgängliga för den upplysningssökande allmänheten, så får jag för min del tillstyrka afslag å Stats-Utskottets hemställan och bifall till Friherre Norden-skiölds motion.

Friherre von Essen, Fredrik: Lika litet som den föregående talaren vill jag bestrida vigten och nödvändigheten af en byggnad för beredande af ökad utrymme för det naturhistoriska riksmuseet. Det var ett erkänt behof, redan då Riksdagen beslöt inköp af den tomt, på hvilken denna byggnad då skulle läggas. Stats-Utskottet var redan då i tillfälle att förvissa sig om,

huru verkligen trängt det var inom Vetenskapsakademiens lokaler; och man insåg dervid nödvändigheten att snart bereda ökad utrymme. Men det är också lika sant, att en mängd betydande behof uppträdte på många håll särskildt inom denna hufvudtitel, för hvilka anslag blifvit begärda vid denna riksdag. Det har varit dels lemningar från föregående riksdag, afseende byggnadsarbeten, som skolat afslutas, dels ock arbeten, hvilkas påbörjande ansetts vara ännu angelägnare. Och jag föreställer mig, att Kammaren måste erkänna, att det finnes behof, för hvilka anslag äskats, som synas vara ännu mer viktiga och trängande än den nu ifrågavarande byggnaden, såsom t. ex. ombyggnad af Serafimerlasarettet. Det är må hända särskilda skäl, som hittills utgjort hinder för regeringen att väcka förslag om dess ombyggande; men för mig vill det synas, som om högst få byggnadsanslag vore viktigare än just ett anslag för det ändamålet. Och så länge den saken undanskjutes, kan man gerna dröja med hvad som helst annat, synes det mig. Detta har dock icke utgjort skäl för Stats-Utskottet att afstyra det nu begärda anslaget, utan Utskottets skäl har varit det, att Kongl. Maj:t afväger bäst, hvilka anslagsbehof äro mest trängande. Man kan åtminstone föreställa sig det, äfven om det för en eller annan skulle synas, som vore ett och annat behof, som Kongl. Maj:t icke tillgodosett, nästan viktigare än dem, för hvilka anslag begärts. Jag skall bedja att få påpeka, hvilka och huru stora anslag vid denna riksdag äro såsom extra beräknade att utgå på denna hufvudtitel för nästa år; och man må deraf finna, att det kan vara skäl uti att låta några byggnadsföretag "komma undan", innan man besluter påbörjandet af alltför många nya. Dessa anslag äro följande:

Till ny riksarkivbyggnad	kronor 200,000: —
Till lifrust- och klädkamrarnes förflyttning m. m.	„ 41,650: —
För tillbyggnad å anatomiska institutionens i Upsala hus	„ 50,000: —
Till byggnad för fysiska institutionen i Lund	„ 55,000: —
Till ny byggnad för Karolinska institutets anatomiska, histologiska, fysiologiska och hygieniska institutioner samt farmakolo- giska samlingar	„ 100,000: —
Till förändringar å lärarinneseminariets hus ...	„ 20,213: —
Härtill komma anslag: till en preparations- och macerationsbyggnad för riksmuseets räk- ning	„ 21,000: —
till hospitalsbyggnaden i Upsala	„ 210,281: —
till hospitalet vid Kristinehamn.....	„ 100,000: —
hvilket anslag visserligen ännu icke afhand- lats, men som säkerligen icke af någon kommer att bestridas, samt slutligen	
till restauration af Linköpings domkyrka	„ 8,000: —
eller tillhopa kronor 606,144: —	

Dessa summor väga dock något, och jag tror att man skall

*Ifrågasatt
anslag till en
byggnad för
Vetenskaps-
akademien.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
anslag till en
byggnad för
Vetenskaps-
akademien.
(Forts.)*

anse det icke vara lämpligt att under sådana förhållanden hafva för många byggnadsföretag i verket på en gång. Det återstår visserligen ännu ganska många byggnadsbehof, men det torde vara klokast att fördela dem på flere år. Detta kan ju också gälla såsom ett skäl. Efter det uttalande, som blifvit gjordt af den förste talaren, och sedan Stats-Utskottet ytrat sig på sätt som föreligger, så torde allt detta sammanlagdt komma att verka derhän, att Kongl. Maj:t en kommande riksdag tager den viktiga frågan i närmare ompröfning och då framkommer med begäran om anslag vare sig till uppbyggande af en del af byggnaden, såsom här är föreslaget, eller ock till uppförande af byggnaden i sin helhet.

Jag tillåter mig att på grund af hvad jag nu andragit anhålla om bifall till Utskottets förslag.

Herr Carlson, Fredrik: Att gå så långt som den förste talaren i frågan och yrka bifall till motionen, tilltror jag mig icke. Men den nu föredragna frågan är likväl af så stor vikt, att det må vara tillåtet att angående densamma yttra några ord.

Det var år 1881 icke första gången, som Vetenskapsakademien gjort framställning i nu förevarande afseende. Det nu nämnda året nedsatte akademien endast anslagssumman och inskränkte det förslag till nybyggnad, som den flere år förut redan framställt. För min del önskar jag endast att inför Kammaren få vitsorda det verkliga stora och framstående behovet deraf, att man för dessa rika samlingar må finna en lämplig lokal. Dessa samlingar äro icke, såsom här yttrats, akademiens, utan de äro statens, som eger det naturhistoriska riksmuseum. Och dessa samlingar äro verkligen för närvarande i många delar en ofruktbar skatt, emedan de icke kunna bearbetas och stå forskningen till tjenst så som de borde.

Den näst föregående talaren har redan nämnt de skäl, som, enligt hvad äfven jag antager, legat till grund derför, att icke någon Kongl. proposition i nu förevarande fråga blifvit aflåten. Man måste nemligen taga i betraktande, att de tre stora byggnadsföretag, för hvilka på extra stat uppförts anslag, d. v. s. för Karolinska institutet 100,000 kronor, för fysiska institutionen i Lund 55,000 kronor och för anatomiska institutionen i Upsala 50,000 kronor, att alla dessa blifvit beslutade vid sistförflutna riksdag. Och man kan verkligen, såsom jag tror, icke annat än hysa den öfvertygelsen, att som dessa tre byggnader varit för den vetenskapliga undervisningen af stort och framstående behof, de äfven bort gå först. Men å andra sidan kan man icke heller förbise, att af dessa tre byggnader en redan vid detta års riksdag får anslag för sista gången, nemligen den fysiska institutionen i Lund, och att de två öfriga vid nästa riksdag i det närmaste äro tillgodosedda, hvarefter, såsom det kan förefalla sannolikt, det nu ifrågavarande behovet kan med skäl komma i betraktande. Detta är så mycket mer antagligt, som den omständighet, hvilken otvifvelaktigt, när man öfverser finanserna i sin helhet, måste anses hafva verkat återhållande i nu förevarande afseende, nemligen den, att statsverket stått i skuld till Riksgäldskontoret, nu mera har

försvunnit. När man tager i betraktande den utmärkta välvilja, som Stats-Utskottet vid denna riksdag visat de behof, för hvilka anslag blifvit utöfver Kongl. Maj:ts proposition angående statsverkets tillstånd och behof ifrågasatta, och som må hända äfven kommer att göra sig gällande vid nästa riksdag, så bör det vara tillåtet att med kännedom om det verkligen stora behof, som här föreligger, uttrycka den förhoppning, att detta behof snart må kunna blifva tillgodosedt.

*Ifrågasatt
anslag till en
byggnad för
Vetenskaps-
akademien.
(Forts.)*

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes enligt de derunder framställda yrkandena propositioner, först på bifall till Utskottets förevarande hemställan och sedan på afslag derå och bifall till den i ämnet väckta motionen, och förklarades den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

47—54 punkterna.

Biföllos.

55 punkten.

Lades till handlingarna.

56—62 punkterna.

Biföllos.

63 punkten.

Herr De Maré: Med de vilkor, som Herr Nordenfelt uppställt i sin reservation för bifall till den af Herr Ola Andersson väckta motionen derom, att det måtte ställas till Kongl. Maj:ts förfogande ett anslag för år 1884 af 20,000 kronor för att användas till understöd åt sådana anstalter eller föreningar, som anordna föreläsningkurser för arbetsskassen, synas mig dessa föreläsningar kunna blifva af mycket stort gagn. Jag har därför mycket svårt att fatta de skäl, som förmått Stats-Utskottet, att då det funnit dessa föreläsningar vara af "obestriddlig nytta", dock föreslå en nedsättning af 5,000 kronor i det äskade anslaget. Då totalbeloppet af åttonde hufvudtitelns anslag i alla fall går till en så hög siffra, skulle jag för min del ogerna se, att just å detta anslag en nedsättning egder rum. Jag hoppas därför, att Kammarerna bifaller reservationen, hvarom jag vågar vördsamt anhålla om proposition.

*Anslag till
föreläsningar
för arbetare-
klassen.*

Friherre Klinekowström: Jemte det jag på det lifligaste önskar framgång åt förslaget, tror jag att man för närvarande icke bör sträcka anslagssumman längre än som Stats-Utskottet föreslagit, eller 15,000 kronor, ehuru motionären, såsom bekant, begärt 20,000 kronor samt tillika framställt den vida viktigare anhållan, att dessa medel måtte beviljas under form af förslagsanslag. Jag

Anslag till
föreläsningar
för arbetare-
klassen.
(Forts.)

tror, att om man vill arbetarklassens bästa, dess upplysning och sedliga förbättring, så är ett af de viktigaste medlen dertill att bereda arbetarne tillfälle till förädlande och nyttiga sysselsättningar på deras lediga stunder. Således hoppas jag, att ingen i denna Kammare skall sätta sig emot anslaget. Deremot finner jag lika med Herr Nordenfelt och jag tror att äfven inom Andra Kammaren den åsikten kommer att göra sig gällande, när diskussion der förekommer i frågan, att icke allenast de större städerna böra åtnjuta dessa fördelar, utan att dessa äfven böra utsträckas vida längre eller, såsom Herr Nordenfelt i sin reservation antyder, äfven till mindre städer äfvensom landsbygden. Jag hemställer dock till den ärade reservanten liksom till Kammaren, huruvida den i sådant hänseende nödiga redaktionsförändringen icke låter sig göra lättast genom att utbyta ordet "städerna" mot uttrycket "kommuner" i Utskottets förslag. Detta senare ord synas mig fullt uttrycka den mening, som jag hoppas de fleste inom Riksdagen, som intressera sig för arbetarnes väl, skola hylla. Derigenom skulle anslaget komma till godo så väl större och mindre städer som äfven större kommuner på landet, der en större massa arbetsfolk är samlad, hvilken på det sättet finge en förädlande och nyttig sysselsättning under de lediga tider, som för dem funnes att disponera, hvarigenom de skulle afhålla sig från dåliga nöjen och förströelser. Det är denna lilla förändring med utbyte af ordet "städerna" mot "kommuner", hvarå jag får vördsamt anhålla om proposition, hvarjemte jag i öfrigt anhåller om bifall till hvad Stats-Utskottet här föreslagit.

Herr Törneblad: Då detta är en ny fråga, torde det vara mycket viktigt att Kammaren, när den fattar sitt beslut, gör det med noggrant betänkande af hvad frågan kan innebära och huru saken bäst skall kunna befrämjas.

Hvad först beträffar att åt en så ny sak som den förevarande lemna ett förslagsanslag, vågar jag ifrågasätta huruvida sådant kan vara tillräckligt försigtigt. Stats-Utskottet har ansett lämpligast att fixera ett visst belopp, som åtminstone till en början kunde vara tillräckligt, då deremot i annat fall, om man lemnade ett förslagsanslag, d. v. s. ett till beloppet icke fixeradt anslag, sådant skulle kunna hafva till följd, att derigenom framkallades en konstlad rörelse på åtskilliga håll, under det att Utskottet tänkt, att den rörelse, som uppstode naturenligen, d. v. s. på grund af en bestämd önskan och med stöd af bestämda krafter, skulle bäst kunna främja ändamålet, om den funne lämpligt understöd från statens sida. Detta beträffande frågan om förslagsanslag.

Vidkommande derefter beloppet af 15,000 eller 20,000 kronor, kan det vara temligen likgiltigt, för hvilken siffra man bestämmer sig. Orsaken, hvarför man i Utskottet ansett sig böra föreslå en nedsättning af beloppet, var helt enkelt den, att saken var ny och att man icke trodde det vara lämpligt att till en början genast taga till så mycket, utan ansåg bättre att börja varligt, för

att sedermera, om och när man ser att saken utvecklar sig i en god och ändamålsenlig riktning, kunna småningom öka summan.

Då jag yttrat mig om faran att genast i denna sak gå för långt, så följer deraf att jag icke kan ingå på den reservation, som blifvit i Stats-Utskottet framställd af Herr Nordenfelt och om bifall hvartill yrkande nu blifvit gjordt. Jag kan det så mycket mindre, som motionärens framställning på det bestämdaste motsäger en sådan utsträckning af motionen. Han begär alldeles bestämdt anslag blott för de större städerna och säger särskildt, "att i de många mindre städerna i vårt land lär det väl svårigen låta sig göra att skaffa föreläsare och få ett åhörareantal, som någorlunda motsvarar kostnaderna". Motionären talar vidare om, "att i öfrigt dessa föreningar böra få ordna sig fritt efter olika förhållanden, på samma sätt som med folkhögskolorna på landsbygden skett". Det är således alldeles klart, att motionärens förslag afser uteslutande de större städerna och hvarken de mindre städerna ej heller landsbygden. Och jag anser mycket tvifvelaktigt, huruvida Utskottet varit i sin goda rätt, om det framställt ett sådant förslag, som det af reservanten afgifna, alldenstund det, såsom mig synes, hade varit att gå utom gränserna för motionen och, allrahelst om det är fråga om förslagsanslag, framkalla en ökad statsutgift, hvarom Stats-Utskottet lika väl som enskild riksdagsledamot enligt min uppfattning saknat rätt att göra hemställen, såvidt icke sådan hemställan är gjord redan i motionen. För min del skall jag icke sätta mig emot, om man vill höja anslaget och anse att 20,000 kronor böra lemnas i stället för 15,000 kronor. Men deremot kan jag, på grund af hvad jag sagt, icke gå in på att bifalla reservationen i den utsträckning, som den af reservanten upptagits.

För öfrigt skiljer sig reservationen från Utskottets utlåtande äfven i sjelfva uppställningen af villkoren. Detta är en helt och hållet formel fråga; och temligen likgiltigt kan det vara, om man sätter in villkoren i klämman eller i fråga om dem hänvisar till betänkandet, då de i alla fall förekomma der omnämnda. Ett nytt villkor har dock Herr Nordenfelt i sin reservation tillagt, nemligen "att anstalten eller föreningen skall vara skyldig att underkasta sig alla de villkor och kontroller som i öfrigt af Kongl. Maj:t prövas nödiga eller lämpliga". Den saken diskuterades också i Utskottet; och man hade deremot icke någon annan invändning att göra, än att man måhända stälde alltför stora fordringar på Kongl. Maj:t och gaf saken prägel af en statsinstitution, hvilket den icke borde blifva, då den hellre borde utveckla sig såsom en kommunalanstalt, och man trodde, att de villkor, som äro uppställda, skulle gifva fullständig garanti åtminstone för det närmaste året, då man i afseende å det extra anslaget vore oförhindrad att nästa gång, om så behöfdes, skärpa villkoren på sätt här blifvit föreslaget. Skulle det emellertid anses, att detta redan nu vore nödvändigt och att man från början kan lägga på Kongl. Maj:t en sådan skyldighet, som det tillagda villkoret innebär, så tror jag, att hvarken jag eller någon annan ledamot i Utskottet

*Anslag till
föreläsningar
för arbetare-
klassen.
(Forts.)*

skall hafva något deremot att invända. Men det farliga synes mig ligga deri, att man vill utsträcka saken utom de större städerna eller utöfver hvad motionären föreslagit och motiverat, hvarföre jag för närvarande anhåller om bifall till Utskottets förslag, dock med förklaring, att om reservanten eller någon annan skulle vilja yrka, att ett eller annat villkor tillsättes eller villkoren insättas i klämman, jag visst icke har något deremot.

Friherre von Essen, Fredrik: På de skäl, som af den föregående talaren hafva blifvit uppgifna, kan icke heller jag biträda reservantens förslag, enligt hvilket anslaget skulle utsträckas öfver till de mindre städerna och landsbygden. Motionären har endast begärt anslag för de större städerna; och det vore derföre, såsom ock anmärktes, att gå utom motionen att ifrågasätta en större utsträckning för närvarande, hvilket icke, då saken är så ny, synes vara lämpligt, allrahelst som i de större städerna är lättare att åstadkomma de kontroller och ordnade styrelser m. m. som erfordras. Det är naturligt, att om det visar sig goda resultat efter några års förlopp i de större städerna, skall saken snart komma att genomföras äfven i de mindre städerna och vid större folksamlingar på landsbygden. Men nu, då saken är ny, kan man gerna börja med små dimensioner.

Deremot får jag lika med den föregående talaren medgifva, att reservanten har ställt upp villkoren bättre än Stats-Utskottet. Utskottet har i klämman endast hänvisat till de villkor, som stå omförmälda i betänkandet. Och om jag icke misstager mig, har reservanten kommit med ett villkor, som icke finnes omförmäldt af Utskottet, men som jag anser vara af synnerlig vikt, nemligen att dessa föreningar skola vara underkastade offentlig kontroll. I allmänhet äro reservantens villkor sammanfattade och uppställda i samma ordning som de förekomma i motiven till Utskottets betänkande. Jag anhåller derföre att få yrka, det klämman må få följande lydelse: "att Riksdagen må ställa till Kongl. Maj:ts förfogande ett extra anslag för år 1884 af 15,000 kronor för att användas till understöd åt sådana anstalter eller föreningar i de större städerna, som anordna föreläsningkurser för arbetarklassen, dock under följande villkor; att (o. s. v. lika med Herr Nordenfelts reservation).

Herr Nordenfelt: Den siste ärade talaren har i väsentliga delar yttrat sitt bifall till hvad jag vågat föreslå, dock har han velat fasthålla, att anslaget bör beviljas endast för de större städerna. Hvad summan beträffar, medgifver jag villigt, att man icke kan med full visshet säga att 15,000 kronor äro otillräckliga. Man har dock skäl att antaga, att, om dessa föreläsningar ordnas så, att de blifva arbetarklassen till nytta, denna summa icke skall blifva tillräcklig. En föregående talare har fäst sig vid att motionären begärt ett förslagsanslag. Men ingen i Stats-Utskottet har någonsin tänkt sig ett förslagsanslag för detta ändamål, så att der vid lag har han så att säga satt upp en gubbe af halm för att

*Anslag till
föreläsningar
för arbetare-
klassen.
(Forts.)*

sedan slå ihjel honom. Hvad nu beträffar frågan att utsträcka detta anslag till andra än de större städerna eller att låta det användas äfven för andra kommuner, så synes mig i själfva verket de större städerna minst vara i behof af statsanslaget; man har der så stort intresse af att arbetarne under de tider, de kunna vara lediga, sysselsättas med nyttigare saker än oordningar, att man kan påräkna understöd både af kommunen och af enskilda. I de mindre städerna och de många kommuner på landet, såsom t. ex. vid Mölndal, Trollhättan, Domnarfvat och många andra orter, hvarest flere fabriker finnas eller hvarest af andra orsaker många arbetare finnas samlade, hvilka alltför väl behöfva någon föda för sin själ, utöfver hvad kyrkan gifver — der behöfves statsanslaget mer än i de större städerna, och att motionären icke har utsträckt sitt förslag äfven till sådana orter, det bevisar endast att han icke haft kännedom om förhållandet på sådana ställen. Att det skulle vara något hinder för Utskottet att tillstyrka och Riksdagen att medgifva den summa, han har begärt med något förändrade villkor, det kan jag icke inse. Detta är ju något som vi göra alla dagar, Kongl. Maj:t begär en summa för ett visst ändamål och Riksdagen ändrar både summan och villkoren; och så snart icke summan är öfverskriden, kan jag icke se något formellt hinder att ändra villkoren på det sätt, att man stryker ut orden "i de större städerna", till följd deraf att arbetarne äfven annorstädes alltför väl behöfva den bildande sysselsättning, som dylika föreläsningar, rätt anordnade, kunna gifva. Villkoren för anslaget äro icke öfverflödiga, ty om föreläsningarne komma att missbrukas, så att de gifva anledning till strid och förargelse, då skadar man endast dermed arbetsklassen och den nytta, som saken skulle kunna medföra, förfelas. Derföre har jag velat formulera dessa villkor på ett ställe. Jag begärde återremiss i Utskottet, men man hade brådtom, och man tyckte dessutom, att man hade gjort saken bra nog. Alla dessa villkor utom ett stå dock i Utskottets betänkande, fastän på tre särskilda ställen, först i relationen om hvad motionen innehåller, sedan i Utskottets eget resonnement och slutligen i klämman det villkoret att icke mer än 3,000 kronor må beviljas åt hvarje sådan föreläsningsanstalt. Det kan icke vara förenligt med god ordning, att Riksdagen skall lemna till Kongl. Maj:t ett anslag med så löst framkastade villkor, och emedan det gäller en ny sak, tror jag, att villkoren böra formuleras klart och bestämdt. Jag vill fästa uppmärksamheten på att, om på landet en styrelse kan ästadkommas, om kommunen kommer att gifva lika bidrag som staten, så måtte det väl innebära en kontroll på att icke missbruk bör ega rum. Om utom de större städerna samma villkor kunna uppfyllas, så ser jag intet hinder, att icke arbetarne der må berättigas till samma förmån som i de större städerna. Detta sistnämnda uttryck är dessutom icke nog bestämdt.

Jag får således inskränka mig till att yrka bifall till min reservation sådan den, bifogad förevarande betänkande, är affattad från och med orden, "att Riksdagen må ställa till Kongl. Maj:ts förfogande".

Anslag till
föreläsningar
för arbetare-
klassen.
(Forts.)

Herr Carlson, Fredrik. Enligt mitt förmenande föreligger här ett förslag af verklig vikt. Att den arbetande klassen har behof af en större bildning är obestriddt och de känna sjelf detta behof. Många kroppsarbetare hafva icke kunnat få det tillfredsstäldt i deras yngre år, och då behöfvas så beskaffade föredrag, som här äro föreslagna. Förslaget har sitt mönster i England, der jag sett sådana, der de äro talrika dessa så kallade "Mechanics' Institutes", och der de verka i hög grad helsosamt. Der hjälpa de sig sjelfva i afseende på anslag, men föredrag hållas af frivillige ur alla samhällsklasser, och jag har der hört män med en ganska hög ställning i samhället, som höllo sådana föredrag och detta med stort bifall. Jag förutsätter också, att detta anslag i sin väsentliga syftning blifver bifallet, men jag anhåller att få yttra mig i några punkter, som här äro omtvistade. Dessa punkter äro egentligen tre. Den första är, huruvida det skulle vara riktigt att antaga det förslag, som reservanten gjort. Han hemställer nemligen, "att Riksdagen må ställa till Kongl. Maj:ts förfogande ett extra anslag för år 1884 af 20,000 kronor för att användas till understöd åt sådana anstalter eller föreningar, som anordna föreläsningskurser för arbetarklassen". Det skiljer sig från motionen endast deri, att man tagit bort inskränknungen i denna motion och gjort den mera allmän. Enligt mitt förmenande kan detta ske utan hinder af hvad som är riktigt.

Vidare synes det vara af vikt, att villkoren införas i beslutet, såsom reservanten har föreslagit, icke blott i det resonnement, som föregår. Jag tror, att Utskottets mening i sjelfva verket har varit, att sådana villkor skulle iakttagas och det därför, att det ligger så stor vikt uppå, att detta framstående behof blir på ett sundt och gagneligt sätt tillgodosedt. Sådana villkor kunna väl icke trycka någon pregel af en statsinstitution åt den anordning, som anslaget vore afsedt att underlätta.

Den tredje punkten, hvarom diskussion med skäl bör ega rum, är om sjelfva lydelsen af dessa villkor. Jag är af samma tanke med den ledamot af Stats-Utskottet, som först hade ordet i denna fråga, nemligen, att man bör noga tillse dessa ordalag, emedan det är fråga om en ny sak. Jag skulle då vilja antaga reservantens förslag med följande förändring, att i första stycket, som jag nyss uppläste, ordet "föreläsningskurs" måtte förändras till ordet "föredrag", derför att, efter min tanke, när det är fråga om att åt äldre personer meddela sådana bildningselement, som här äro i fråga, man icke bör göra detta till ett slags skola med i allo bindande föreläsningskurser, utan att äfven fria föredrag kunna och böra förekomma. Vidare skulle jag i tredje momentet vilja sätta: "att anstaltens angelägenheter vårdas af en styrelse, som antager föreståndare och föreläsare", emedan man icke gerna vill se, att dessa nödvändigt skulle vara fästade vid anstalten såsom aflönade lärare, utan att det också kan vara andra personer, som hålla föredrag, endast det sker för det ändamål och i den anda, som styrelsen anser lämplig. Det följande momentet i reservantens förslag lyder så: "att föreläsningarne ordnas regelbundet visst antal

timmar i veckan, under fem till åtta månader och i väl ordnade föreläsningskurser". Detta synes mig blifva något stelt. Derfor skulle jag taga mig friheten föreslå, att det må heta: att föreläsningarna ordnas, visst antal timmar i veckan, under fem till åtta månader om året.

*Anslag till
föreläsningar
för arbetare-
klassen.
(Forts.)*

Hvad nu beträffar frågan om de större eller mindre städerna, så synes det mig, att det verkligen finnes mindre städer, äfvensom utom städerna orter, der betydande massor af arbetare äro samlade och som äfven borde kunna komma i åtnjutande af detta anslag. Jag vill blott nämna Eskilstuna, der antalet af arbetare är ganska stort, och något sådant, som det här föreslagna kan der väl behöfvas.

Jag beder således, att få hemställa om antagande af reservationen, hvaraf följer, att summan bestämmes till 20,000 kronor, med de förändringar, att i första momentet i stället för ordet "föreläsningskurs" sättes "föredrag", i tredje momentet i stället för "lärare" "föreläsare" och fjerde momentet får denna lydelse: att "föredragen ordnas, för visst antal timmar i veckan, under fem till åtta månader om året".

Herr Mankell: Jag har visst icke något slags uppdrag och ännu mindre någon rättighet att företrädesvis här representera arbetareklassen; men till följd af det stora intresse jag alltid hyst för förbättringen af dess ställning, anser jag mig befogad att framställa min tacksägelse till Stats-Utskottet, som så enhälligt tillstyrkt motionärens förslag, åtminstone så till vida, att större delen af den begärda summan blifvit beviljad. Emellertid är klart, att jag ännu hellre skulle se, att det större beloppet, som af reservanterna blifvit ifrågasatt, blir beviljadt, och får jag således till en början i det hänseendet ansluta mig till honom och uttrycka den förhoppningen att äfven Kammaren måtte göra det samma. Man har ofta framhållit bristen på upplysning såsom en hufvudorsak, hvarför arbetarne icke skulle erhålla utvidgad politisk och kommunal rösträtt. De, som i främsta rummet framställt denna åsigt, torde äfven vara mest förpligtade att skänka arbetarne ökad upplysning, på det sätt och med de medel, som lämpligast kunna utfinnas. För landsbygden har man redan inrättat folkhögskolor. Men i städerna hafva ännu icke några dylika institutioner, mig veterligen, blifvit organiserade. Det kan äfven sättas i fråga, huruvida folkhögskolorna, med den inrättning de hafva, skulle vara fullt lämpliga bildnings- och upplysningsanstalter för en arbetarebefolkning, som icke så mycket kan disponera öfver sin tid, att den någon längre period kan vara från sitt arbete, utan måste söka att på lediga stunder skaffa sig upplysning, litet då och litet då. Med anledning deraf torde den föreläsningsform, som nu blifvit begagnad vid arbetareinstitutet kunna anses såsom lämpligare än de fullständiga kurser, som förefinnas vid folkhögskolorna. För min del har jag icke heller något emot de mera preciserade och skärpta villkor, som i Herr Nordenfelts reservation blifvit frammtälda. De hafva onekligen den fördelen, att vara redigare och bättre upp-

Anslag till
föreläsningar
för arbetare-
klassen.
(Forts.)

ställda än Utskottets, och jag fruktar icke den strängare kontroll, som i dem möjligen kan anses ligga. Jag tror äfven, att man med så mycken större trygghet kan bevilja detta anslag, som det vilkoret tillika är framställt för dess erhållande, att kommunen skall bevilja hälften, och emedan kommunalstyrelserna, med den kommunala rösträtt som nu finnes, äro så sammansatta, att ingen risk bör kunna uppstå, att icke dessa föreläsningar blifva vederbörligen öfvervakade och kontrollerade. På grund af hvad jag sålunda i korthet anført, beder jag få ansluta mig till Herr Nordenfelts reservation, dock med den skiljaktiga formulering som af Herr Carlson blifvit framställt.

Herr Adelsköld: Jag är till största delen förekommen af den ärade talaren, som nyligen uppträdde här på platsen, hvad angår första delen af hans yttrande. Men hvad senare delen deraf beträffar, kan jag icke dela hans likasom icke heller reservantens åsigt. Jag anser nemligen att man i en så ny fråga icke bör här på rak arm bestämma de villkor, som kunna komma i fråga vid beviljande af anslaget, utan att Riksdagen gör klokast uti att öfverlemna till Kongl. Maj:t att besluta om de villkor Kongl. Maj:t kan anse lämpliga vid anslagets fördelning, om det beviljas. Jag är öfvertygad om, att, om anslaget sålunda ställes till Kongl. Maj:ts förfogande, regeringen skall ordna saken så, att alla parter blifva belåtna. Hvad sjelfva saken beträffar, är jag fullkomligt ense med den ärade talaren deruti, att man icke kan använda något anslag bättre än det nu föreslagna, nemligen till arbetarens upplysning. Detta har blifvit ett behof, som måste fyllas. Stats-Utskottet har föreslagit, att anslaget skall användas till befrämjande af föreläsningar i de större städerna. Detta är visserligen godt och väl. Men jag tror, i likhet med åtskilliga föregående talare, att, i fall anslaget blir öfverlemnadt till Kongl. Maj:t, man icke bör binda Kongl. Maj:t endast vid de större städerna, utan att frihet lemnas att äfven gifva bidrag till de mindre städerna och kommunerna. Man har redan anført namnen på åtskilliga kommuner, der en större mängd arbetare äro anstälde, som skulle kunna komma i fråga, såsom Trollhättan, Motala, Domnarfvet med flera. Men vi hafva i Norrland flera stora sågverksanläggningar, der hundradetals arbetare äro samlade och der äfven sådana föreläsningars hållande skulle vara nyttigt. Jag skulle därför vilja föreslå "att Riksdagen må ställa till Kongl. Maj:ts förfogande ett extra anslag af 20,000 kronor för att användas till understöd åt sådana anstalter eller föreningar i kommuner, som använda föreläsningsskurser för arbetarklassen, dock att högsta understödsbelopp, som må hvarje sådan anstalt beviljas, skall utgöra 3,000 kronor". Jag har strukit, såsom Kammaren funnit "under förutsättning att de villkor, här ofvan omförmäts, varda iakttagna". Det är visserligen möjligt, att de reglementariska föreskrifter, som föreslagits, äro förträffliga och fullständiga, men jag tror ändå, att man icke bör binda händerna på Kongl. Maj:t, utan helt enkelt och förtroendefullt öfverlemna saken åt regeringen. Har Riksdagen ut-

talat sina åsigter och önskningsar i detta hänseende, är jag öfvertygad att regeringen lämpar sig derefter, så mycket som möjligt, och tillägger hvad som deröfver af lokala och andra förhållanden kan anses erforderligt.

Anslag till föreläsningar för arbetareklassen.
(Forts.)

Herr vice Talmannen: Jag anhåller att få förena mig med Friherre von Essen. Enligt mitt förmenande, är det på sätt han föreslagit, vida riktigare att i sjelfva beslutet intaga de villkor, under hvilka anslaget kan beviljas, än att, såsom Utskottet, hänvisa till motiveringen, der dessa villkor förekomma temligen obestämda. Jag anser det äfven vara riktigare, att hålla sig närmare till motionen, på sätt han gjort, än att aflägsna sig långt från den samma, och det så mycket mer som det synes mig som motionären haft ganska goda skäl för de bestämmelser han föreslagit, i olikhet med hvad här blifvit tillstyrkt. Motionären har nemligen sagt, att understödet endast skulle lemnas för beredande af uppmuntran åt dylika undervisningskurser i större städer, hvarmed han synes mig afsett sådana ställen, der åtminstone för närvarande man kan påräkna sådana krafter, som ändamålsenligt kunna meddela dessa föreläsningar. Han har vidare yttrat, att föreläsningarne skulle ordnas regelbundet, hvarmed han åsyftar en bestämd och ordnad undervisning, hvilket väl icke skulle kunna vinnas i händelse att endast tillfälliga föredrag skulle hållas, en form, som jag tror, för min del, det icke kan vara skäl att uppmuntra med statsmedel. Hvad siffran beträffar, synes det mig vara likgiltigt om den bestämmes till 20,000 eller 15,000, men då Stats-Utskottet stannat vid 15,000 och intet hinder möter att i en framtid öka densamma, om anordningen verkar väl, instämmer jag äfven i det fallet med Friherre von Essen.

Herr Nordenfelt: Jag finner den af Herr Carlson framställda formuleringen vara bättre än jag kunnat åstadkomma och instämmer i Herr Carlsons förslag. Hvad beträffar en föregående talares farhågor, att man genom villkorens framställande skulle lägga hinder i vägen för Kongl. Maj:t att handla efter omständigheterna, vill jag endast fästa uppmärksamhet derpå, att ett af de villkor, jag föreslagit, och Herr Carlson accepterat, är "att Kongl. Maj:t skulle ega att, vid beviljande af understöd, meddela de ytterligare villkor och *kontroller*, hvilka kunna finnas lämpliga". Hvad beträffar Herr vice Talmannens förmodan, att endast i de större städerna krafter skulle kunna finnas för att bilda styrelse och att åstadkomma lämpliga föreläsare, vill jag fästa uppmärksamheten derpå, att i de fabriksdistrikt, som här äro nämnda, finnas mycket energiska personer och mycken skicklighet, och att det således kan väl tänkas, att fullt vederhäftiga styrelser kunna åstadkommas äfven på sådana ställen, så att deri ser jag ingalunda något hinder. Då man dessutom har föreskrifvit, att lika bidrag, som staten lemnar, skall ock kommunen lemna, och att fullt lämplig styrelse skall finnas, så synes mig farhågan för att sådana icke skulle kunna åstadkommas icke böra verka på beslutet.

Anslag till föreläsningar för arbetareklassen. Jag yrkar alltså bifall till min reservation med de förändringar, som af Herr Carlson hafva blifvit gjorda.

(Forts.)

Grefve Mörner: Det finnes saker, som man kan göra, eller låta bli att göra; men säkert är, att bland dem gifvas många, som, när man gjort dem, man efteråt aldrig kan komma ifrån.

Vi stå nu vid början till en ny institution. Om den skall jag yttra några ord längre fram. Jag är emellertid öfvertygad att, om vi blott en gång börjat på den föreslagna banan och beviljat anslag, på sätt här är hemställt, så komma vi aldrig ifrån att fortsätta dermed. Återtåget är afstängdt och i stället kommer tvånget att framgent bevilja anslaget och säkerligen till och med att ytterligare fortgå på den en gång inslagna vägen.

Nu skulle man väl kunna säga, att staten, hvars skyldighet det är att i möjligaste måtto besörja individernas uppfostran, fullgjort denna sin skyldighet, då den dels bekostat, dels bidragit till inrättandet af folkskolor, högre folkskolor, folkhögskolor, seminarier och flerfaldiga andra högre och lägre undervisningsanstalter. Men icke desto mindre kommer man nu och säger, att tillfälle till särskilda föreläsningar skall inrättas för den arbetande klassens räkning. Detta uttryck, "den arbetande klassen", har alltid skorrat illa i mina öron. Jag har icke kunnat förstå, att ej inom samhället, åtminstone de allra flesta människor, som egna sig åt någon mensklig verksamhet, tillhöra arbetarklassen, ehuru arbetet utvecklar sig på mycket olika sätt.

Men detta ord "arbetsklassen" grundlägger åsichter och frammanar anspråk, hvilka kanhända en gång komma att visa sig för samhället ganska betänkliga och vådliga. Jag vill därför för min del så vidt möjligt undvika att begagna detta ord, men det är begagnadt och kan tyvärr icke alldeles återtagas. Huruvida det är lämpligt att bevilja detta anslag, det må hvar och en afgöra inom sig själf. I det hänseendet vill jag icke framställa något yrkande hvarken på bifall eller afslag, men då här blifvit fäst mycken vikt vid de vilkor, hvarunder dessa anslag skulle beviljas, så får jag säga att jag anser den saken till ytterlighet ligkiltig. Här skulle stadgas vissa regler, hvarefter föreläsningarne skulle ordnas, det skulle icke få föredragas vissa ämnen, åtskilligt skulle icke få vidröras och dylikt, men jag ber att få fråga: om detta icke efterföljes, hvad blir då följden? Jo, svarar man, att åt det institut, der sådant skett, kommer ett annat år icke något anslag att beviljas, utan kommer att dragas in! Det låter bra, men huru skall det verkställas? Hvem skall bedöma huruvida dessa regler äro öfverträdde eller icke? Skall det ske genom laglig bevisning, eller huru? Skall det bero af det subjektiva omdömet? Det kan klandras och jäfvas. Det är icke många dagar sedan det hände vid behandlingen af frågan om kyrkorådets rätt att förbjuda vinkelpredikanter, som sade sig tillhöra den evangeliska läran, att uppträda med irrlärliga föredrag, att man fäste sig vid ordet "anser", som stod der, och påstod att derigenom hela makten lades inom kyrkorådets godtycke. Så kommer att ske här. Somliga

komma att säga, att de hafva hållit sig inom föreskrifterna, andra komma att säga, att de icke hållit sig derinom. Jag vågar förutse att inom kommunerna — för hvilka styrelse jag har all möjlig aktning, fastän jag icke vet, inom hvilka kommuner dessa föreläsningar komma att hållas — de personer, som skulle vara ett slags kontrollanter öfver föreläsningarne, icke hafva mod, då de icke hafva annat att stödja sig vid än sitt subjektiva omdöme, att säga att stadgarne blifvit öfverträdde, såvida den opinion, som inom kommunen bildat sig, påfordrar dessa föreläsningar. Jag vågar helt och hållet bestrida att de komma att ega detta mod, utan de komma helt beskedligt att hitta på förevändningar. "Det är visserligen beklagligt, att så skett, men vi hoppas på rättelse för framtiden och det skall icke ske en annan gång" — och så vidare. Anslaget kommer att fortfara och man kommer att föreläsa om hvad som helst, som finnes tjenligt och smakar de kretsar, för hvilka det föreläses, alldeles oberoende af hvad som stadgas i det hänseendet.

*Anslag till
föreläsningar
för arbetare-
klassen.
(Forts.)*

Det är detta jag velat uttala för att om våra förhandlingar här en gång i framtiden skulle komma under någon granskning, icke hafva stått som deltagare i det, som må vara välmenande och otvifvelaktigt afser ganska mycken nytta, men som jag för min del anser vara ett tomt ord, som till intet tjänar. Således, om Kammaren vill bevilja detta anslag, gör den det, men på samma gång må den i djupet af sitt hjerta fränsäga sig att kunna styra de verkningar, denna nya institution kastar ut i verlden, och som komma att göra sig gällande oberoende af några reglementariska föreskrifter.

Nu återstår endast att hvar och en noga öfverväger saken och sedan, efter sin uppfattning bedömer frågan och med ledning af detta sitt omdöme, bidrager till det beslut, Kammaren här kommer att fatta.

Herr Widén: Jag har begärt ordet endast för att uttala en gensaga mot den alltför stora ifver för den ifrågavarande anordningen, som jag tyckt mig skönja hos reservanten och hans vänner, i det att de yrkat, att anslaget dels skall höjas, dels beviljas på sådant sätt, att det äfven skall komma de mindre städerna och landsbygden till godo. Jag anser att man här utvecklar en alltför stor ifver, innan man vet något om huru de åsyftade föreläsningarne m. m. komma att gestalta sig, och hvilken frukt de komma att bära. Naturligtvis måste vi alla vilja få hoppas, att de arbetareinstitut, som med statsanslag understödjas, skola komma att verka i ett godt syfte. Men då böra vi också se till att vi få så pass goda garantier derför, som möjligt. Klart är att en god inrättning till arbetares bildning, såsom hvarje annan sådan, till stor del beror på dugliga och skickliga lärare. Men jag hemställer till herrarne, huruvida det i allmänhet kan vara stor utsigt att få sådana på landsbygden och i de mindre städerna. Skall man icke redan derföre böra inskränka sig till de större städerna, der man kan finna större tillgång på lärare, som kunna göra ett godt ar-

*Anslag till
föreläsningar
för arbetare-
klassen.
(Forts.)*

bete. Vidare fordras det för att de ifrågavarande anstalterna skola blifva fruktbringande, att man också har tillräckligt antal lärjungar. Och äfven med anledning häraf tänker jag, att man gör klokt att inskränka anslagets användning till de större städerna, der man kan vara säker på att tillräckligt antal arbetare finnas att tillgå, som vilja draga nytta af de bildningstillfällen, som man här är sinnad att bereda dem.

Vidare har jag den uppfattningen, att här ifrågasatta tillfällen till bildning, förutsatt att de blifva ledda af en god anda, visserligen skola kunna blifva nyttiga, hvarhelst de kunna komma till stånd, men att de likväl skola vara mera behöfliga i de större städerna än på landsbygden och i de mindre städerna. Man torde vara öfverens derom, att i allmänhet taget, det, i sedligt hänseende råder en friskare luft på landet än i städerna, och en friskare i de mindre städerna än i de större, och att det är större behof af en förstärkt ventilering med nya apparater i de sistnämnda än på andra ställen. En inskränkning af anslagets användning till de större städerna är ju ock gifven som följd af det ringa beloppet 15,000 kronor. Ty hvad förslår väl detta, om man utsträcker dess användning äfven till de mindre städerna och landsbygden? Jag föreställer mig att det för sådant ändamål borde mångdubblas; men detta kan ju ej ske förr än vid nästa riksdag. Jag anser därför för min del, att Utskottet handlat välbetänkt, då det inskränkt anslaget på sätt som skett, och att det röjer behöflig försigtighet, att man först velat få se huru det begärda anslaget kommer att verka, innan man utsträcker dess användning vidare, än som af Utskottet föreslagits.

Följaktligen anhåller jag om bifall till Utskottets förslag med den modifikation i afseende på villkorens uppställning, som af Baron von Essen blifvit i Kammaren föreslagen.

Herr De Maré: Jag anhåller endast få så till vida förändra mitt yrkande om bifall till Herr Nordenfelts reservation, att jag förenar mig i de af Herr Carlson gjorda förändringar i afseende på villkoren.

Friherre Klinckowström: Jag ber att få förändra det yrkande, som jag första gången under diskussionen hade angående denna fråga, derhän, att jag nu förenar mig om reservantens förslag med de förändringar deri, som han sjelf medgifvit efter Herr Carlssons yttrande.

Herr Forssell, Otto Herman,: En hvar af herrarne lär under diskussionen af denna fråga hafva funnit, att meningarne hos dem, som talat för bifall till förslaget, varit delade i oändlighet -- delade om summan för anslaget men ännu mer om villkoren för erhållande af del utaf detsamma samt sättet för dess användande. I sådant fall lär det tränga sig på en hvar, som åhört diskussionen, att saken ännu icke är mogen, att den tål att begrundas och

att man behöfver tänka sig för, innan man rusar åstad med en alldeles ny institution.

För öfrigt, mine herrar, är väl nu detta anslag, denna nya institution af så trängande nödvändighet, att den just i år måste beviljas? Jag tror det ej. Männe det icke hellre vore skäl att vänta till nästa år för att de herrar, som så ifrigt arbeta för saken, må kunna komponera sig om vissa bestämda villkor för anslags erhållande, med mera dylikt. Jag yrkar af sådan orsak afslag å motionen för denna gång.

*Anslag till
föreläsningar
för arbetare-
klassen.
(Forts.)*

Herr Carlsson, Fredrik: Jag ber endast få lemna en förklaring, som också framgår af mitt framställda förslag, att det ingalunda afser att utesluta föreläsningsskurser. Det afser endast, att tillfälle borde öppnas att föredrag må kunna hållas, som icke i ordnad följd utsträckte sig öfver hela året.

Herr Törneblad: Jag ber att ytterligare få fästa uppmärksamheten på faran af att i en sak, så outredd som denna, gifva hela företaget en allt för stor omfattning. Det skulle otvifveligt blifva fallet, om reservationen antages. Icke blott är då motionens hela karakter förändrad, utan anslaget från början, genom denna förändring i sjelfva syftet med det hela, alldeles otillräckligt, under det att detsamma för de större städerna, åtminstone för den närmaste framtiden, bör kunna någorlunda räcka till. Vidare är en bestämd uppmaning gifven att på alla ställen skapa institut och anstalter, hvilka kunna helt naturenligen under utveckling af förhållanden, som arbeta inifrån, komma till stånd, men som, om de i ett enda ögonblick, liksom genom ett trollslag, uppstå öfverallt i landet, måhända skulle komma att gå i en riktning, som vi här icke kunna förutse eller beräkna. Ty hufvudvigten ligger derpå, att dessa institut få verkligen blifva ordnade på ett praktiskt sätt, så att arbetsklassen deraf har verklig nytta. Skulle nu så ske, att öfverallt skulle uppstå sådana, då byggde man utan att veta hvarpå man byggde, under det, om man på några få ställen gör början, man kan se hvad som brister på ena stället och, af erfarenheten lärd, göra det bättre på ett annat, samt på detta sätt, om institutionen har hopp med sig, utveckla den väl, men, om motsatsen inträffar, se sig om att kunna ändra den, så att den verkligen kan blifva ändamålsenlig och gagnelig. Då detta, såsom jag redan nämnt, är en fullkomligt ny sak, är det ytterst viktigt, att man går varsamt till väga och steg för steg samt detta just uti den ifrågavarande klassens eget intresse. Ty gör man kretsen för vid, händer det lätt, att det hela icke blir sådant som man skulle önska och som det under andra förhållanden kunde blifva. Jag yrkar således bifall till Friherre von Essens förslag.

Herr Wallenberg: Jag tillåter mig säga, att om det är meningen att med statsanslag understödja föreläsningar i hvarje by, derifrån framställning om dylikt understöd göres, så räcka icke femton tusen kronor särdeles långt, utan bör genast minst en nolla

*Anslag till
föreläsningar
för arbetare-
klassen.
(Forts.)*

tillsättas i anslagsbeloppet. Blir man icke ense derom, så biträder jag hellre Herr O. H. Forssells afslagsyrkande, än att under en mycket omfattande rubrik upptaga ett obetydligt och i alla hänseenden otillräckligt anslag.

Herr Mankell: Den ende talare, som yrkat afslag, klagade öfver de många olika meningar, som i afseende på frågans lösning gjort sig gällande, och såg deruti ett skäl till motionens förkastande; men såvidt jag funnit af diskussionen, är det egentligen blott två hufvudsakliga yrkanden, som blifvit framstälde — det ena enligt Friherre von Essens modifierade förslag af Stats-Utskottets utlåtande, och det andra enligt Herr Carlsons förslag. Häraf vill det synas, som om Kammaren vore temligen jemt fördelad mellan tvenne bestämda yrkanden, äfvensom att ingen större skiljaktighet i åsigtarna förefunnes. Den näst siste talaren befärade, att genom bifall till Herr Nordenfelts reservation anslaget skulle utsträckas till allt för många ställen, så att det dels icke räckte till och dels skulle gifva anledning till alltför omfattande anspråk från olika kommuner och orter. Jag vill gerna i likhet med honom medgifva, att det *förträdesvis* bör vara de större städerna, som komma i åtnjutande af anslaget; men hvad som egentligen afses med den lilla utsträckning, som är gjord i Herr Nordenfelts reservation, synes gälla sådana mindre städer eller andra ställen på landet, der arbetare i större mängd äro samlade och der många industriella anläggningar finnas förenade på ett ställe. På sådana ställen skulle det vara, som dessa arbetareinstitut och föreläsningar borde anordnas.

Enligt hvad jag i mitt första yttrande påpekade, finnas folkhögskolor för den jordbrukande befolkningen, men just i de stora städerna och der större arbetaremassor reguliert äro samlade, finnas icke dylika tillfällen till upplysning och bildning. Der är äfven föreläsningsformen mera lämplig, än den form för undervisningen som folkhögskolorna hafva, med afslutade kurser.

Jag tror således, att den farhåga den siste talaren uttryckte mot anslagets stora utsträckning, är mindre befogad; i sista hand står det ju alltid Riksdagen fritt att icke bevilja mer än som här ifrågasättes. Någon större utsträckning af denna institution än den Riksdagen önskar, kan således icke gerna komma i fråga.

En högt ärad talare midt emot uttryckte stora betänkligheter äfven i det hänseendet, att kommunerna och deras styrelser icke skulle vara fullt befogade eller ega nog omdöme att reglera och kontrollera de missförhållanden, som möjligen kunde uppkomma vid föreläsningarne. Sant är att dylikt på ett eller annat ställe skulle kunna förekomma och att anslaget sålunda kunde missbrukas. Men missbruk kan ega rum, äfven af det allra bästa, och icke kan häruti ligga något skäl att förkasta en institution, som i öfrigt lofvar att blifva så ändamålsenlig.

Jag vidblifver mitt första yrkande.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade Herr

Grefven och Talmannen, att i afseende å förevarande punkt vore yrkadt: 1:o af Friherre von Essen, Fredrik, bifall till den i Herr Nordenfelts mot punkten afgifna reservation gjorda hemställan med den ändring af första stycket, att beloppet 20,000 kronor ned-sattes till 15,000 kronor samt att näst efter ordet "föreningar" tillades orden "i de större städerna; 2:o) af Herr Carlson, Fredrik, att Kammaren skulle fatta följande beslut: "att Riksdagen ställer till Kongl. Maj:ts förfogande ett extra anslag för år 1884 af 20,000 kronor för att användas till understöd åt sådana anstalter eller föreningar, som anordna föredrag för arbetsskassen, dock under följande villkor:

Anslag till
föreläsningar
för arbetare-
klassen.
(Forts.)

att det understödsbelopp, som må utgifvas till hvarje anstalt, eller förening icke får öfverstiga 3,000 kronor för år räknadt;

att kommuner eller enskilda tillskjuta minst lika mycket som staten;

att anstaltens angelägenheter vårdas af en styrelse, som antager föreståndare och föreläsare;

att föredragen ordnas för visst antal timmar i veckan, under fem till åtta månader om året;

att anstalten "(o. s. v. lika med Herr Nordenfelts reservation); 3:o) af Herr Adelsköld, att Riksdagen skulle ställa till Kongl. Maj:ts förfogande ett extra anslag af 20,000 kronor för att användas till understöd åt sådana anstalter eller föreningar i kommuner, som anordna föreläsningskurser för arbetsskassen, dock att högsta understödsbelopp, som finge hvarje sådan anstalt beviljas, skulle utgöra 3,000 kronor; samt

4:o) att Utskottets ifrågavarande hemställan skulle afslås.

Härefter gjorde Herr Grefven och Talmannen propositioner, först på bifall till Utskottets hemställan, derefter på bifall till Friherre von Essens yrkande, sedan på bifall till Herr Carlsons förslag, vidare på bifall till Herr Adelskölds yrkande och slutligen på afslag å Utskottets hemställan, samt förklarade sig anse sist-nämnda proposition vara med öfvervägande ja besvarad.

Flere ledamöter begärde votering, i anledning hvaraf Herr Grefven och Talmannen medelst särskilda propositioner hemställde huruvida Kammaren ville såsom kontraposition vid voteringen antaga bifall till Friherre von Essens yrkande, eller till Herr Carlsons eller Herr Adelskölds förslag, och förklarade Herr Grefven och Talmannen sig hafva funnit öfvervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till Friherre von Essens yrkande.

Då votering nu äskades jemväl om kontrapositionens innehåll, uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som vill, att vid blifvande votering om afslag å 63 punkten i Stats-Utskottets utlåtande N:o 12 a kontrapositionen skall innehålla bifall till det af Friherre von Essen framställda förslag i ämnet, röstar

*Anslag till
föreläsningar
för arbetare-
klassen.
(Forts).*

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, kommer annan kontraposition för nämnda votering att bestämmas.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—54.
Nej—37.

Uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition för hufvudvoteringen:

Den, som afslår 63 punkten i Stats-Utskottets utlåtande N:o 12 a, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, bifalles Friherre von Essens i ämnet gjorda yrkande.

Vid utgången af den härpå företagna omröstningen befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—40;
Nej—51.

64—66 punkterna.

Biföllos.

Justerades ett protokollsutdrag rörande det nu genomgångna utlåtandet.

Justerades tre protokollsutdrag för denna dag, hvarefter Kam-
maren åtskildes kl. $\frac{3}{4}$ 10 e. m.

In fidem
A. von Krusenstjerna.